

SAĞLIK TARAMALARI

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

**Toplum İçin Bilgilendirme Sunumları
2015**

Bu sunum Arş. Gör. Dr. Şahin Can Özaltun ve Arş. Gör. Dr. Selim Güler tarafından Öğr. Gör. Dr. Meltem Şengelen danışmanlığında hazırlanmıştır.

Sağlık taramaları

- ✓ Sağlık taramaları hastalıkların erken tanınması ve buna bağlı olarak hastalık ve ölümlerin azaltılabilmesi amacıyla sağlıklı insanlara düzenli aralıklarla uygulanan programlardır.

Yenidoğan Dönemi Tarama Programları

Yenidoğan Taramaları

✓ Yenidoğan Tarama Programı

- Konjenital hipotiroidi
- Fenilketonüri
- Biyotinidaz eksikliği
- Kistik fibroz

✓ Yenidoğan İşitme Taraması Programı

✓ Gelişimsel Kalça Displazisi Erken Tanı ve Tedavi Programı

Yenidoğan Tarama Programı

Konjenital Hipotiroidi

- ✓ Tiroid bezinin az çalıştığı klinik bir durumdur ve önlenebilir zeka geriliğinin en önemli nedenidir.¹
- ✓ Dünya genelinde 3.500- 4.000 canlı doğumda bir görülür.²

1 American Academy of Pediatrics, Rose SR; Section on Endocrinology and Committee on Genetics, American Thyroid Association, Brown RS; Public Health Committee, Lawson Wilkins Pediatric Endocrine Society, Foley T, Kaplowitz PB, Kaye CI, Sundararajan S, Varma SK. Update of Newborn Screening and Therapy for Congenital Hypothyroidism. Pediatrics 2006;117 (6):2290-303.

2 internet:<http://cocukergen.thsk.saglik.gov.tr/daire-faaliyetleri/taramalar/758-yenido%C4%9Fan-tarama-program%C4%B1.html>, erişim:26.11.2015

Yenidoğan Tarama Programı

Konjenital Hipotiroidi

- ✓ Tanı, Yenidoğan Tarama Programı kapsamında Sağlık Bakanlığı tarafından topuk kanı alınarak konulur.¹
- ✓ Topuk kanı ile tanı konulur konulmaz tedaviye başlanmalıdır.²
- ✓ Erken tanı ve tedavi zeka geriliğini önler.³

1 B100AÇS0140000- 010-0601-4911 sayılı Neonatal Tarama Programı 2006/130 nolu Genelge

2 Congenital hypothyroidism, Maynika V Rastogi , Stephen H LaFranchi,2009

3 Outcome for congenital hypothyroidism, J A HULSE, Archives of Disease in Childhood, 1984, 59, 23-30

Yenidoğan Tarama Programı

Fenilketonüri

- ✓ Fenilketonüri, doğuştan gelen bir hastalıktır ve proteinli gıdalarda bulunan bir maddenin sindiriminin bozuk olmasından dolayı, bu madde çeşitli organlarda birikir ve geriye dönüşümsüz beyin hasarı yapar.
- ✓ Tedavi edilmezse çocuklarda birinci yıl sonuna kadar zekadaki gerileme belirgin hale gelir.¹

Yenidoğan Tarama Programı

Fenilketonüri

- ✓ Tedavi edilmeyen vakalarda 2 yaşına kadar ortalama 50 IQ'a kadar (ağır zeka geriliği) düşüş yaşanır.¹
- ✓ Çocukların % 60'ında anne-babaya göre açık saç rengi, açık göz rengi, açık cilt rengi görülür.
- ✓ Tarama testleri: Hayatın ilk 15 günü içinde bebek en az 24 saat, ideali 48-72 saat beslendikten sonra topuktan alınan "2 damla kan" teşhis için yeterlidir.²

¹ Phenylketonuria in Children and Mothers: Genes, Environments, Behavior, Keith F. Widaman, 2009

² 67414668 sayılı Yenidoğan Tarama Programı konulu 2014/7 nolu Genelge

Yenidoğan Tarama Programı

Fenilketonüri

- ✓ Uygun “DİYET TEDAVİSİ” ile zeka geriliği önlenebilir.
- ✓ Bebeğin bedensel ve zihinsel gelişiminin normal olabilmesi için doğduktan sonra ilk haftalar içinde veya en geç doğumdan sonraki ilk 2-3 ay içinde, diyet tedavisine başlanmalıdır ve tedaviye yaşam boyu devam edilmelidir.¹

Yenidoğan Tarama Programı

Biyotinidaz Eksikliği

- ✓ Bebeklerde, Biyotinidaz eksikliğinin erken belirtileri nöbetler, enfeksiyonlar ve sa kaybıdır. Geç dönemde ise görme ve işitme kaybına, güçsüzlüğe, zihinsel geriliğe, koma ve ölüme yol açabilir.¹
- ✓ Türkiye’de hastalığın sıklığı Dünya ortalamasının çok üzerinde olup yenidoğanlarda 11000 doğumda 1 olarak bulunur.²

¹ Why screen newborns for profound and partial biotinidase deficiency?, Molecular Genetics and Metabolism 2015;114:382–387.

² internet: <http://cocukergen.thsk.saglik.gov.tr/daire-faaliyetleri/taramalar/758-yenido%C4%9Fan-tarama-program%C4%B1.html> erişim: 27.11.2015

Yenidoğan Tarama Programı

Biyotinidaz Eksikliği

- ✓ Biyotinidaz testi bebeklerde topuktan alınan kan ile yapılır. Ülkemizde Biyotinidaz testi, TC Sağlık Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan Yenidoğan Tarama Programı'nın içindedir.¹
- ✓ Tedavisi, bebeğe günlük olarak biotin (B7 vitamini) verilerek yapılır.²

¹ 67414668 sayılı Yenidoğan Tarama Programı konulu 2014/7 nolu Genelge

² Szymańska E, Małgorzata Średzińska, Agnieszka Ługowska, Magdalena Pajdowska, Dariusz Rokicki, Anna Tylki-Szymańska. Outcomes of oral biotin treatment in patients with biotinidase deficiency -Twenty years follow-up. Molecular Genetics and Metabolism Reports 2015;5:33–35.

Yenidoğan Tarama Programı

Kistik Fibrozis

- ✓ Kistik fibrozis, salgı bezlerini etkileyerek, başta akciğerler olmak üzere birçok organın fonksiyonunu bozan kalıtımsal bir hastalıktır.¹
- ✓ Yapılan müdahaleler, tarama programları sayesinde kistik fibroziste ortalama yaşam süresinin artması sağlanmıştır. 2002'den 2012'ye ortalama yaşam süresi 31 yaştan 41 yaşa kadar yükselmiştir.²

¹ İnternet: <http://www.nhlbi.nih.gov/health/health-topics/topics/cf> erişim:27.11.2015

² Cystic Fibrosis Foundation Patient Registry. 2012 Annual Data Report Bethesda, Maryland ©2013 Cystic Fibrosis Foundation

Yenidoğan Tarama Programı

Kistik Fibrozis

- ✓ Kistik fibrozisin ÷lkemizdeki sıklığı 3000 doğumda 1 olarak bulunmuştur.¹
- ✓ Erken tanı, daha uzun yaşam ve daha iyi akciğer fonksiyonu demektir.²
- ✓ 01.01.2015 tarihinden itibaren yenidoğan tarama programına dahil edilen Kistik Fibrozis hastalığı tanısı Ter Testi ile koyulmaktadır.³

1 Gürson CT, Sertel H, Gürkan M, Pala S. Newborn screening for cystic fibrosis with the chloride electrode and neutron activation analysis. *HelvPaediatrActa* 1973;28:165-74.

2 Farrell PM, Kosorok MR, Rock MJ, et al. Early diagnosis of cystic fibrosis through neonatal screening prevents severe malnutrition and improves long-term growth. Wisconsin Cystic Fibrosis Neonatal Screening Study Group. *Pediatrics*2001;107: 1-13.

3 Lai HJ, Cheng Y, Cho H, Kosorok MR, Farrell PM. Association between initial disease presentation, lung disease outcomes, and survival in patients with cystic fibrosis. *Am J Epidemiol* 2004;159:537-46

Yenidoğan işitme taraması

- ✓ İşitme bozukluğu çocuklarda;
 - konuşmayı,
 - lisan gelişimini,
 - iletişimi
 - öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir.
- ✓ Erken tanı, 24 saatini doldurmuş yenidoğanlara işitme testi yapılarak konulur.¹
- ✓ İşitme kaybı tespit edilir edilmez, kaybın derecesine uygun bir işitme cihazı kullanımına başlanmalıdır.²

¹ 2014/27 Ulusal Yenidoğan İşitme Taraması Genelgesi 2014

² internet: <http://cocukergen.thsk.saglik.gov.tr/daire-faaliyetleri/taramalar/757-yenido%C4%9Fan-i%C5%9Fitme-tarama-program%C4%B1.html> erişim:27.11.2015

Gelişimsel Kalça Displazisi (Kalça çıkığı) Taraması

- ✓ Gelişimsel Kalça Displazisi (GKD) kalça ekleminin hareketli olmasından, tam çıkığa kadar farklı şekillerde ortaya çıkabilen bir ortopedik sorundur.
- ✓ GKD'nin çok büyük bir bölümü, erken tanı ile, ileriki hayata hiçbir etkisi kalmayacak şekilde tedavi edilebilmektedir.
- ✓ Erken tanı için bir aylık bebeklerin aile hekimleri tarafından muayenelerinin yapılması ardından pozitif muayene bulgusu veya risk faktörü varlığında Ortopedi kliniğine sevki gereklidir.¹

Gelişimsel Kalça Displazisi (Kalça çıkığı) Taraması

- ✓ Risk faktörleri arasında;
 - GKD'li akraba
 - İlk doğan kız bebek
 - Çoğul gebelik
 - Amniyon sıvısı anormallikleri
 - Makat duruşu
 - Bebeğin ayağında şekil bozukluğu
 - Plajiosefali (Düz kafa sendromu)
 - Skolyoz (Omurganın yana doğru eğriliği)
 - Pelvik eğrilik
 - Tortikollis (Boyunda eğrilik) sayılabilir¹

Erişkinlere Yönelik Tarama Programları

Kanser Taramaları

Rahim ağızı Kanseri

- ✓ Rahim ağızı,rahmin doğum sırasında genişleyerek bebeğin çıkmasını sağlayan kısmıdır. Rahim ağızı kanseri ise,bu bölgede bulunan hücrelerin kanserleşmesidir. Dünyada her yıl yaklaşık yarım milyon kadın rahim ağızı kanserine yakalanmaktadır.¹
- ✓ Rahim ağızı kanserinin erken tanısı ancak HPV ve Pap-smear testi yapılarak konulabilir. Smear testi jinekolojik muayene esnasında rahim ağızından sürüntü alınmasına verilen isimdir. Ağrısız ve basit bir işlemdir.

Kanser Taramaları

Rahim ağızı Kanseri

- ✓ Türkiye'de Ulusal Tarama Standartlarına uygun olarak **30-65 yaş** aralığındaki tüm kadınlar **her 5 yılda bir** kez smear testi yaptırmak için Kanser Erken Teşhis Tarama ve Eğitim Merkezi (KETEM) veya Aile Sağlığı Merkezleri'ne (ASM) başvurmalıdır.¹
- ✓ Erken evrede yakalanan rahim ağızı kanserleri basit operasyonlarla sadece rahim ağzının çıkarılması ile tedavi edilebilirken, ileri evrelerde tedavi güçleşmekte, hatta hastalık ölümcül olabilmektedir.²

¹ <http://kanser.gov.tr/bilgi-dokumanlar/afis-brosur/1515-rahim-agzi-kanseri-brosuru-2015.html> Erişim tarihi: 27.11.2015

² <http://www.cancer.org/cancer/cervicalcancer/detailedguide/cervical-cancer-treating-by-stage> Erişim tarihi:03.12.2015

Kanser Taramaları

Meme Kanseri

- ✓ Meme kanseri, Türkiye'de **kadınlarda en sık** görülen kanserdir.¹ Meme kanserini erken evrede yakalayabilmek amacıyla etkinliği kanıtlanmış tarama yöntemleri kullanılmaktadır.
- ✓ Meme kanseri, Türkiye'de Ulusal Tarama Standartlarına uygun olarak **2 yılda bir kez, 40-69 yaş** aralığındaki kadınların KETEM ve aile hekimlerine başvurarak mamografilerinin çekimiyle taranır.²

1 internet: <http://kanser.gov.tr/daire-faaliyetleri/kanser-istatistikleri/1710-2012-t%C3%BCrkiye-kanser-istatistikleri.html> erişim:27.11.2015

2 internet: <http://kanser.gov.tr/kanser/kanser-taramalari/878-meme-kanseri-ve-mamaografi.html> erişim tarihi: 27.11.2015

Kanser Taramaları

Kolon kanseri

- ✓ Dünyada kolorektal kanser her yıl yaklaşık 1 milyon yeni vaka ve 500 bin ölümün bildirildiği önemli bir halk sağlığı sorunudur.¹
- ✓ Erkek ve kadınlar benzer riskler içermekle beraber erkeklerin kansere yatkınlığı kadınlardan fazladır.²
- ✓ Kalın bağırsağın iyi ve kötü huylu tümörleri çoğu kez büyüyene kadar belirti vermezler. Tarama programları ile henüz kansere dönüşmemiş riskli kitleler ve erken dönem sınırlı kanserleri saptamak ve tedavi etmek mümkündür.

¹ Boyle P, Leon ME. Epidemiology of colorectal cancer. Br Med Bull. 2002;64:1–25.

² Blakely T, Shaw C, Atkinson J, et al. Cancer trends: trends in incidence by ethnic and socioeconomic group, New Zealand 1981–2004. Wellington, New Zealand: Ministry of Health; 2010.

Kanser Taramaları

Kolon kanseri

- ✓ Ülkemizin altyapısı ve olanakları göz önüne alındığında ideal yöntem **50-70 yaş** grubundaki kadın ve erkeklere
 - **2 yılda bir** uygulanacak **Gaitada Gizli Kan Testi (GGK)** ve
 - **10 yılda bir** yapılacak **kolonoskopi** ile taramadır.¹
- ✓ Birinci derece akrabalarında kolon kanseri veya diğer çeşitli bağırsak hastalıkları olan bireylerde 40 yaşından itibaren taramaya başlanmalıdır.²

¹ İnternet:<http://www.cancer.org/cancer/colonandrectumcancer/moreinformation/colonandrectumcancerearlydetection/colorectal-cancer-early-detection-acr-recommendations> Erişim tarihi:27.11.2015

² (<http://kanser.gov.tr/bilgi-dokumanlar/afis-brosur/1504-bağırsak-kanseri-2015.html> Erişim tarihi:03.12.2015

Yıllık kontroller

- ✓ Kadınlar meme kanserine karşı 20 yaşından itibaren ömür boyu her ay adet tarihlerinden 7-10 gün sonra, adet görmüyorlarsa her ayın belirli bir günü periyodik olarak Kendi Kendine Meme Muayenesi yapmalıdırlar.
- ✓ Kadınlar 20 yaşından itibaren iki yılda bir, 40 yaşından itibaren yılda bir hekim tarafından meme muayenesi yaptırmalıdırlar.¹

Yıllık kontroller

- ✓ 40 yaş altı bireylerde ailesinde erken yaşta **damar sertleşmesi** hastalık öyküsü varsa, 40 yaş üstü bireylerde ise başvuru sebebinden bağımsız olarak bir kez kalbin ve damarların risk değerlendirmesi yapılmalıdır.
- ✓ 18 yaşından büyük yetişkinlerde başvuru sebebinden bağımsız olarak **yüksek tansiyon** tanısının erken tespiti ve kalp-damar hastalıklarının önlenmesi amaçlı yılda en az bir kez tansiyon ölçtürülmelidir.
- ✓ 35 yaşından büyük bütün kişilerde beş yılda bir kandaki **kolesterolün** düzeyini gösteren testlerin yapılması (en az 12 saat açlıktan sonra) önemlidir.¹

Yıllık kontroller

- ✓ 35 yaşın üzerindeki tüm erişkinlere beş yılda bir **tiroid** bezinin ürettiği hormonlara yönelik test yapılması önerilir.
- ✓ 18-65 yaş grubu yetişkinlerde **şişmanlığın** önlenmesi amacıyla yılda bir kez ağırlık, boy, boy-kilo ve bel çevresi ölçümlerinin (bel çevresi kadınlarda ≥ 88 cm, erkeklerde ≥ 102 cm olması şişmanlığı yansıtır) değerlendirilmesi önerilir.¹
- ✓ 45 yaşın üzerinde herkese **şeker hastalığı** taraması önerilir.²

1 <http://www.ghs.gov.tr/haberres/30062015.pdf>

2 Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Obezite, Diyabet ve Metabolik Hastalıklar Daire Başkanlığı Obezite ile Mücadele El Kitabı